

Értekezés a magzatvédelmi törvény végrehajtása kapcsán

KOVÁCS DÁNIEL

Bevezetés

„Az ám, csak hogy a gyerekek nem akkor szoktak jönni, amikor a szülők akarják, mert akkor ugyan soká elvárakozhatnának, hanem amikor ők akarnak” – hangzik el Csáth Géza: *A gyermek* című novellájában. Ugyan a terhességmegszakítás szabadságának rövid gyeplőn tartásáért nagyrészt az író körülvevő kórhú-konzervatív viszonyok feleltethetők, az abortusz köré rendeződő jogi-erkölcsi dilemma, bő száz év távlatából is örökvényűnek tekinthető. A terhességmegszakítás szabályozása egy kockázatos kirakós, amelynek – demográfiát, pszichológiát, erkölcsöt és szükségképpen jogot jelképező – darabjait a jogalkotó rakosgatja össze a legitimitás hiszemében. Azonban megesis, hogy a kirakós egy-egy darabja elvész, háttérbe szorul, a társadalom felháborodását kiváltva kimarad a számbavételből. Hasonló felháborodással felelt a magyar társadalom jelentős része a 2022. szeptemberében kibocsátott 29/2022 (IX. 12.) BM rendelet kapcsán, amely a magzat életfunkcióinak kimutatását az orvosi terhességmegszakítás követelményévé avasztotta: az önrendelkezési jog érvényesülésének megkérdőjelezését, heves médiavisszhangot és demonstráció sorozatot kieszközölve.

De mi vitte rá a jogalkotót e jogi produktum kibocsátására? Mit kívánt pótolni a jogalkotó e normával? Jelen írás a demográfia, szociológia és családpolitika történelmén keresztül indokoltan spekulatív módon igyekszik feltárni az abortusz rendelet mögött megbúvó jogalkotói ínséget, elsősorban a Ratkó-korszak és a későbbi abortusz bizottságok megítélésének szemüvegén keresztül a következő egyszerű, de annál súlyosabb hipotézist rögzítve: a magyar abortusz szabályozás illiberális pályára lépett.

Az abortusz természete és szabályozásának dinamikája

„Az abortusz társadalmunk rettentő titka. Félelem és mitológia, amit egy íratlan szerződés érinthetetlennek és megvitathatatlanulnak rendeltetett.” – írja Lawrence Lader *Abortusz* című művében.¹ Az amerikai író ezen kijelentése, a terhességmegszakítás kérdésének halhatatlansága óva int minket a merev értelmezéstől: a demográfia változása, orvostudomány fejlődése és a köré szerveződő társadalmi felfogás alakulása révén az abortusz „mitológiája” folyamatos feltérképezést, a fogalomtartalom rendszeres felfrissítést érdemel. Furcsán hatna ugyanis, ha a legitim szabályozást elavult, ma már

1 LADER 1966, 1.

bűncselekmény besorolását „abortusz” cselekményekre alapoznánk: „*Tengeri skorpióepét csavarj gyapjába, és szárítsd meg árnyékos helyen, majd helyezze fel!*”²

Egy másik örökérvényű kérdéskör, az eutanázia kapcsán példának okáért elmulasztották a fogalom precíz körülhatárolását: a tág fogalmi keretek a „szép halálon” kívül a gyakorlatban sokszor a kezelés visszautasítását is lefedték,³ a vitázók több, mint egy évtizednyi egymás mellett elbeszélését eredményezve.⁴

Ennek elkerülése tehát a vizsgálat tárgyának pontos fogalmi meghatározását, illetve a szabályozást „liberalizációs skálán” mozgó, egymásnak feszülő érdekek alanyainak és azok motivációinak ismeretét feltételezi. Az abortusz tehát nem más, mint a terhesség szándékos beavatkozással, művi úton történő, engedélyezett megszakítása.⁵

Művi beavatkozásnak úgy a fizikai, mint a kémiai beavatkozások elkönyvelhetőek, bár egyes országokban (pl. Kanada) a tablettá általi terhességmegszakítás – a fogalomból kiindulva helytelenül – csupán gyógyszeres kezelésnek minősül. A gyógyszer általi terhességmegszakítás Magyarországon azonban – az OGYÉI két hatóanyagot érintő törzskönyveztetési kísérlete ellenére – nem került engedélyezésre, így szándékos alkalmazásuk bűncselekményként értékelendő.⁶

A fenti statikus abortuszfogalom dinamikáját az állapotos nő önrendelkezési jogának és az állam életvédelmi kötelezettségének egymásnak feszülése adja. Egyes olvasatok szerint azonban az anya-magzat érdekütközés csupán látszólagos, hiszen az anya eleve nem rendelkezhet a magzat élete felett, nem ölheti meg „ő”: önrendelkezési joga csupán a saját testét fogja át.⁷ Így hipotetikusán nem lenne joga az anyának megölni magzatát, amennyiben az anyaméhből eltávolítva egy speciális technológia segítségével az életben maradhatna. Mindezek ellenére a jelenkori abortusz objektív eredménye – a magzat ha-

2 GREBELYNÉ KISS: Az abortusz törvényi szabályozása és megítélése napjainkban. *Polgári Szemle*. 14. évf. 1-3. szám. (2018) 411.

3 TARI 2018, 142.

4 IV/2712-0/2012 dr. Vadász Gábor sebész és aneszteziológus szakorvos Alkotmányjogi panasz az életmentés visszautasításának szabályozása okán – 2012. március 30.

5 Állami Egészségügyi Ellátó Központ – Központi Statisztikai Hivatal definíciója

6 „Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet 2012 májusában regisztrálta a *mifepristone* és *misoprostol* hatóanyag-tartalmú gyógyszerkészítményt, azonban törölték a törzskönyvet, vagyis nem lehet kereskedelmi forgalomban értékesíteni, itthon nem lehet beszerezni” (Grebélyné Kiss)

7 Kis: Az Alkotmánybíróság az élethez való jogról. *Jogtudományi Közlöny* (1992) 128-132.

lála - igazolja az érdekellentét valóságát.⁸ Mindemelett „*a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg*”, így az állam gyámkodásával, a visszaéléseket elkerülve felső határt szab az abortusz szabályozás liberalizációjában.⁹

Az állam és jogalany így alkudozni kényszerülnek az abortusz alkotói: az általános hozzáférhetőség, az időtartam, illetve az engedélyezés körében.¹⁰ „*Pacta sunt servanda*” elvárható, tehát a részelemek harmóniájának megtartása.

Felmerülhet azonban a kérdés: következetlen-e az általános hozzáférés engedélyezési feltételek útján történő szigorítása, azaz esetünkben illegitim-e a 29/2022 (IX.12.) BM rendelet „szívhang” meghallgatását előíró engedélyezési feltételének kikötése? Ennek megértéséhez elsősorban érdemes egy pillantást vetni az „alkupozíciók” jelenlegi állására.¹¹

A terhességmegszakítás szabályozásának történeti előzményei Magyarországon

„*Előrefele élünk, de csak hátrafele tudunk gondolkodni.*” – tartja a John Lukács történésznek tulajdonított gondolat. Esetünkben sincs ez másképp: a jelenkor állami abortusz megítélése a történeti alkotmányosság elve alapján a múltban is leledzik. Ez alapján a terhességmegszakítás története három részre: a szocializmus előtti időszakra, a Ratkó-korszakra, illetve a forradalom utáni időszakra bontható.

A szocializmus előtti időszak – átfogó születésszabályozás híján – kívül esik vizsgálódásunk periferiáján. Az abortusz szabályozás kánonjogi jellegét jól szemlélteti a Csemegi-kódex vallási bűncselekmények körében használt – transzcendens elveket a jogba hívó - „Isten” megnevezés.¹² E kor szűk kivételeket megtűrő abortusz tilalma többek közt a szépirodalomban is tetten érhető: „*De észre ne vegyék. Mert ez tilos. Ha megtudják, be is csukhatják érte.*”¹³

8 Kovács 2006.

9 Magyarország Alaptörvénye. Szabadság és felelősség. II. cikk

10 FARKAS: Az abortusz szigorítása, mint nemzeti „emancipáció”. *Társadalmi Nemek Tudománya*. 2. évf., 2.sz. (2012) 113-131.

11 „A bemutatott orvosi lelet rögzíti, hogy az állapotos nő számára az egészségügyi szolgáltató a magzati életfunkciók működésére utaló tényezőt egyértelműen azonosítható módon bemutatta.” 29/2022 (IX.12.) BM rendelet. 1. melléklet 2. pont

12 „Aki (...) Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz (...) vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettik.” 1978. évi V. törvény IX. Fejezet 190. §

13 Kosztolányi Dezső: *Édes Anna* (1926)

A világháborút követő átmeneti – a szovjet katonák tömeges nemi erőszakolására tekintettel meghozott – abortusz liberalizációt végül a szocialista ideológiára alapozó, a népesedési törvény céljainak megfelelni vágyó Ratkó-korszak törte meg a 1004/1953 KR kibocsátásával. A korlátozottan tűrőképes tilalom célját gazdasági ösztönzőkkel: születési szabadság meghosszabbításával, családi pótlék emeléssel és ingyenes csecsemőkelengyével; másrészt retorziós lépésekkel, nevezetesen a gyermektelenek aggregényadójának bevezetésével érte el. És habár gazdasági ösztönzők kvantitatív eredményei – az évi 100-110 ezer fős népességgyarapodás – vitathatatlanok, a szélsőséges eszköztár a korszakot utókor mégis a „*mindent regisztráló, mindenről tudni akaró, a családi életbe is behatoló hatalom tomboló éveinek*” nevezte.¹⁴

A forradalmat követően az állami értékelés – az aktuálisan abortusz politikához igazodva – pálfordulása, a Ratkó-korszak családpolitikai inverze következett be.¹⁵ A terhességmegszakítást *csupán* az abortuszbizottság előtti megjelenéstől tették függővé, akik a 1047/1956. (VI. 3.) MT határozat tanúsága szerint „megpróbálták meggyőzni” az állapotos nőt magzatjának megtartásáról – sokszor megaláztatások sorát előidézve.¹⁶ A pszichés terhelés körülményeit jól szemlélteti a Népszabadság abortuszbizottságról megjelenő korabeli cikke: „*Az ideg- és nemibeteg gondozó mellett szerény tábla: Tanácsadó. A szűk folyosón vagy harminc nő áll nagykabátban. Helyben vagyunk. Hat szék és harminc nő. Fogas egy sincs. Ide nem anyákat várnak, hanem ítélet előtt állókat.*”¹⁷

Megfigyelhető tehát, hogy az állam az abortuszt kezdetben vallási alapon tiltó hozzáállása – a népesség ideologikus, de tudatos szabályozásával – objektív irányba mozdult el, így meglehet, hogy az ideológiát levedlő rendszerváltozás végleg racionális alapokra helyezi az állam motivációit. Másodsorban láttuk, hogy a racionális és emocionális ösztönzők egyoldali használata nem találkozik a társadalom igényeivel: a túlzott kontroll a magánélethez való jogot, az indokolatlan pszichés terhelés az önrendelkezési jogot csorbítja. Így tehát érdemes megfontolni e két ösztönző elegyenek alkalmazását, ahol az „olcsóbb, de hatékonyabb” emocionális elem a meggyőzés mentes felvilágosításra korlátozódik.¹⁸

14 PONGRÁCZ TIBORNÉ: A Ratkó-korszak. *Korfa KSH Népeségtudományi Kutatóintézet* XIII. évfolyam 1. szám. (2013) 1.

15 WITESZ 2004, 218.

16 TÓTH 2022, 69.

17 Népszabadság, 1972. október 1. 232. szám

18 VÉRTESY 2021 Asszonyoknak szülni kötelesség, lánynak szülni dicsőség? – A demográfia jogi és gazdasági összefüggései - Deli Gergely (szerk.): *Ésszel az észszerűtlenségben*. Budapest 2021, 40.

Állami motiváció és a véleményalkotás flektáló elemei

Az állam terheségmegszakításról alkotott képét a jogalkotó (és a természetesen jogalkotói többséggel rendelkező kormány) kommunikációja vázolja fel számunkra. Így – józan keretek között - érdemes egy pillantást vetni a (köz)média hangvételére, a politikai retorikára és a jogalkotói indoklásra. E kommunikáció tudományos alapokkal való találkozása segítséget nyújthat az állam motivációinak felfedéséhez.

A közmédia fegyveregyenlőségét célzó de Gaulle-i „háromharmados” szabálya mellett is megállapítható a jogalkotás legitimációjának igyekezete.¹⁹ Az érzelmeket célzó egyoldalú érvelés instabil tényekre, sokszor könnyelmű véleményekre alapoz. Csupán egy példát említve, a közhirekben felszólalt *Schittl Eszter* – a Citizengo Nemzetközi Jogvédő Szervezet koordinátora – szerint „egy anya sem bánta meg, hogy megszületett a gyermeke”. Az ilyen és ehhez hasonló övön aluli „érvelés” véleményem szerint kollektív véleménybuborékot sző: a társadalmat indolenssé teszi a konszenzus iránti igényre – holott egy „mitológiai” kérdés eldöntése nem határozott pólusokat, hanem árnyalt kompromisszumot feltételez.

A tűzhöz közeledve, a szintén érzelmekre ható politikai retorikában már objektív érvek is fellelhetők. Az esetenként ellentmondásos jogi konstellációk azonban a freudi pszichopatológia tanai szerint elfojtott ép-lélektani állapotot, jelen esetben egyoldalú véleményt tükröznek.²⁰ Példának okáért *Dúró Dóra* politikus 2018-as, magzati törvényjavaslata a magzati szívhang kötelező meghallgatására mint az állapotos nő többletjogára hivatkozott. És mivel az életfunkciókat köztes állapot nélkül vagy meghallgatják vagy nem, így a rendelet előírásának betartása – az objektív indoklás hitelét csökkentve - a javaslat egyoldalú kötelezettség jellegének ad teret.²¹

A jogalkotó Belügyminisztérium az általa kibocsátott közleményben az egészségügyi szakmai irányelvekre és a lehető legmagasabb szintű tudományos eredményekre – köztük az Egészségügyi Szakmai Kollégium irányelvére – alapozza lépését.²² E vívmányokon (az élő várandósság és a rizikó besorolás) keresztül az abortuszt kérelmező nő két információ birtokába jut: egyrészt, hogy a méhében lévő magzat mutat-e életjelet, másrészt a terheség esetleges kihordása kockázatot jelenthet-e a maga vagy magzatja számára. Ezen a ponton felmerülhet a kérdés: egy síkon tartózkodik-e ez a tájékoztatás az abortusz súlyos válsághelyzetet megszüntető motivációjával?

19 SZICHERLE-WESSENAUER 2017, 7

20 SIGMUND 2021.

21 Dúró Dóra: Törvényjavaslat a terheség-megszakítások jelentőségének érzékeltetése érdekében szükséges intézkedés bevezetéséről. H/1184. 2018.08.29.

22 Budapest, 2022. szeptember 12.

A magzati életjelek kimutatása – tekintve, hogy az önrendelkezési jog gyakorlása során a magzat halálának elkerülhetetlen jogi tény jellege felismerhető – a Családvédelmi Szolgálat hasonló tájékoztatását követően indokolatlannak tűnhet. „Túltájékoztatásként” értékelhető, hiszen az öntudatos, kockázatvállaló és előrelátó címzett eleve képes felismerni cselekménye okát és okozatát.²³

Másrészt az állapotos nő motivációja testi-lelki megrendülésének, társadalmi ellehetetlenülésének leküzdésére irányul, amely tekintve a szülés után fellépő jellegét, magába foglalja a terhesség lefolyásának optimumát, így az alacsony rizikójú várandósság korábbi megállapítása közömbös az önrendelkezési jog motívumához képest.

Előbbi két megállapítás tehát a BM közlemény „mellé érveléséről” tanúskodik: e rendelkezések ugyanis nem racionálisan, csupán emocionálisan képesek befolyásolni a jogalany döntését, így hatásuk szempontjából egy szintre sorolható a közlemény egy későbbi, irracionális érvpontjával: „*kutatások szerint a magyarok közel kétharmada az első szívdobbanáshoz köti a gyermek életének kezdetét*”.

Összességében megállapítható, hogy az állami kommunikáció valamennyi szférában emocionális háttérrel (is) rendelkezik, habár a médiumoktól a jogalkotó felé haladva – az elvárásnak megfelelően – egyre inkább a racionális érvek domborodnak ki. Gilles Deleuze francia filozófus szavaival élve azonban egy kérdés filozófiai (jelen esetben morális-erkölcsi) megválaszolásakor nem tartózkodunk ugyanazon a síkon.²⁴ Ennek következtében az elfogulatlan elemzés objektív – például a jogalkotói érdekeltséget bennfoglaló demográfia és alkotmányjogi – alapokon, de a „per urainak” akarata által határolva folytatható le.

Az emocionális politikai retorika mellett további véleményhajlító elem többek közt a feminizmus, amely a mindennapi életben felbukkanó *'kelsen-i igazságtalanság'* jótékony ellensúlya. Hans Kelsen példája, miszerint két ugyanolyan kvalitással rendelkező hadvezér jelölt közül igazságtalan módon a magasabb, szerencsejavakkal megáldott egyén kerül kiválasztásra, analógiába vonható a férfi-női érvényesülés kiegyensúlyozatlanságával. És habár az alkotmányjog az emberi méltóságot, így az önrendelkezési jogot nemtől független jogalanyokra telepíti, a gyakorlat – Repka Ágnes szerint például a szintén jogszabályon alapuló bérpolitika területén – mégis disztíngvál. A feminizmus jótékony *compensatio* alá veti ezen viszonyokat, érthető elfogultsága azonban óva int egy felelős abortuszpolitikában egyedüli forrásként való alkalmazásától.²⁵

23 LANDI 2016, 54.

24 DELEUZE 1991

25 REPKA 2020, 7–8.

Az abortusz rendelet alkotmányos megítélése

„Egy kompromisszumkereső állóháború jogalkotó általi megtörése” – jellemezte az abortusz szabályozást Dr. Láposy Attila, az ELTE oktatója. A törekény *status quo* megtörése egyrészt – mint láttuk – társadalmi, másrészt alkotmányjogi reakciót von maga után, amely esetünkben a legitim cél vizsgálatát; a jogalkotás körülményeit, valamint az alkotmány konform kritériumának elemzését öleli át.²⁶

Az Alaptörvény II. cikke kimondja: „*a magzat életét fogantatásától kezdve védelem illeti meg.*” A szükségszerűen elfogult állam az állapotos nő önrendelkezési jogát – „valamely alkotmányos érték”, a magzat életéhez fűződő alkotmányos érdek szerint – az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés által korlátozza. A korlátozás tehát alapjaiban legitim célt szolgál.

Az emberi méltóságból levezetett önrendelkezési jog azonban alapjogi minőségű, így az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése szerint – országgyűlési és szakmai vitát feltételező – törvényi úton korlátozható. A rendelet ennek ellenére előzetes egyeztetést nélkülözve, három nappal bejelentése után, a 29/2022 BM rendelet mellékleteként jelent meg, ami az alkotmánybírói kontrollt nagymértékben korlátozza. Az így megállapított közjogi érvénytelenség mellett normatív *collisioként* jelentkezik a biológiai tény, miszerint a magzati szívhang átlagosan a terhesség 6-7. hetében válik észlelhetővé²⁷ – ezáltal az 1992. évi LXXIX. magzati élet védelméről szóló törvény szabad alsó határa implicite korlátozottá vált. Másodsorban – amennyiben a szívhang meghallgatását pszichikai teherként értelmezzük – a lelki megrendülést elkerülését kereső terhességmegszakítás végrehajtása „önnön farkába harap”: törvény által vázolt súlyos válsághelyzetet fokozza – az Alaptörvény T) cikkének sérelmét előidézve.²⁸

A jogalkotás gyors lefolyása, az önrendelkezési jog korlátozásának – előző fejezetre alapozott – aránytalansága, illetve a jogforrási hierarchiát megtörő mellékleti szabályozás kijelenti: „*Nincs itt semmi látnivaló!*” Alkotmánybírói elé – a 2012-ben megszűnő *actio popularis* hiányában – csupán közvetett bírói úton, illetve bírói határozat megtámadása útján kerülhet, illetve – Szabó Patrik olvasata szerint – az egy esetleges alkotmányjogi fórum előtti megjelenés esetén az intézményvédelem eszközeinek széles repertoárját biztosító keretek helybenhagyó határozatot, legfeljebb a status quo-hoz való visszatérést szorgalmaznák.

26 Dr. Láposy Attila, ELTE Alkotmányjogi Tanszék oktató: EISA Kerekasztal beszélgetés 2022. december 01. [10:38]. (forrás: <https://fb.watch/kdbIqhopfb/>)

27 SZABÓ 2022.

28 Uo.

Felmerülhet tehát a kérdés: van-e olyan pont, mikor az állam törvényszerű elfogultsága az önrendelkezés és magánélet szabadságát veszélyeztető paternalizmussá nő? Van-e határa a jog hatalmasságának?²⁹

Igazságos jog, jogos igazságosság

Az ember természeténél fogva társas lény,³⁰ ösztönei sugallják: társadalomban élni jobb, mint azon kívül. Ezen ösztönök érvényesüléséhez – mivel az ember nem csak érző, hanem gondolkodó lény is – racionális megerősítés szükséges: azaz a társadalmi életet látszólag is vonzóbbá kell tenni, mint az azon kívüli létet. *John Rawls* szerint e hatás egy „jól berendezett társadalom” ősállapotát feltételezi, amelynek rendező elve az igazságosság.³¹ Ebből logikusan következik, hogy az igazságtalanság az individuum társadalomtól való elszakadását vonja maga után. Kimondhatjuk például, hogy magyar társadalomtól való napjainkban tipikus asszociáció, a gazdasági, szociokulturális vagy földrajzi-történelmi tényezők motiválta kivándorlás is valamiféle igazságtalanságot feltételez. De mi pontosan az igazságtalanság, helyesebben: *mi* az igazságosság?

Platón szerint csak az igazságos ember lehet boldog, az igazságtalan boldogtalanságra rendeltetett. Így egyszerűen következhetne: az igazságosság nem más, mint társadalmi boldogság. Azonban minden embert eltérő, gyakran egymást keresztező vágya, motivációk mozgatnak, így ezen racionális (tervezhető) alapú igazságosság megbicsaklik: a gyakorlat utópiává „zülleszt” azt.

Így Rawls szerint igazságosságról csak az egyén szintjén beszélhetünk. Az individuum intuitív igazságérzete azonban elfogult, így szintén alkalmatlan az igazságosságfogalom alapjához: megállapíthatjuk tehát, hogy egy társadalmi demonstráció, az igazságérzet sérelme, emocionális alapon még nem bizonyít igazságtalanságot.

A valóságban az igazságosság az emóciók (ösztönök) és tények (gondolkodás) összefonódása révén keletkezik. A méltányos igazságosság e meghatározása egy falanszter-szerű, hipotetikus állapot, ahol az emberek a szubjektív szemlélet híján olyan racionális elvekben állapodnak meg, amelyek pozitív vagy negatív bekövetkezte feltétlen emocionális elfogadást eredményez.

Az állítás tehát: a 29/2022 BM rendelet példája szerint, a magzati életfunkciók (szívhang) abortusz előtti meghallgatása (tényszerű követelés) az állapotos nő emocionális ösztöneit nem sérti. Tekintve a pártállástól független nézetet, miszerint az (egyébként szintén ösztönellenes, de szüksé-

29 SZABÓ 2022.

30 Arisztotelész: Politika, III. 6. 1278 b

31 TÓTH. J. 2005, 2.

ges) abortusz lelki traumaként jelentkeznek az állapotos nő pszichéjében, úgy a szívhang elvetéssel ellentétes célú meghallgatása emocionálisan nem igazolt, így a méltányos igazságosságot mellőzi.

Ennek elfogadásával azonban felmerülhet a kérdés: a jog mégis hogyan közvetíthet egy ilyen 'fiasót'? A jog nem maga az igazságosság: a jog több annál, mégis kevesebb. Több, hiszen az igazságosság kikényszeríthető tettenérése; és kevesebb, hiszen nem képes lefedni annak utópisztikus jellemét.

George Jellinek erkölcsre szabott példája alapján: ahogy az erkölcs a jog minimuma, úgy az igazságosság a jogalkotás alappillére. Így egy esetlegesen „igazságtalan” norma nem az alaki jog betegségét, csupán a jogalkotó tévedését, „igazságtalan” mérlegelését feltételezi.³²

Vita az abortuszrendeletéről

Mint láttuk, a terhességmegszakítás megítélése látszólag befagyott emocionális feszültséget kelt az érző emberben, azonban a racionalitás jogi, gazdasági, demográfiai vagy épp pszichológiai diszciplínái – a gondolkodó ember elfoglaltságának időleges felolvasztásával, kellő nyitottság mellett – közelebb visznek egy esetleges konszenzus kialakításához.

Magyarország demográfiáját tekintve a természetes fogyás – azaz a születések halálozástól való elmaradása – 1981 óta népességszökkenést eredményez. 2022. január 1-én például 41 ezer fővel kevesebben éltek Magyarországon, mint egy évvel korábban.³³ E számok ismeretében indokoltnak tűnhet az abortuszok számának redukcója, a szívhang meghallgatásának előírása – elvégre a 2013 és 2019 közötti, hasonló szabályozáson alapuló észak-macedóniai példa igazolta a demográfiai javulást.³⁴ *Dr. Nagy Beáta* klinikai szakpszichológus szerint a életjelek megfigyelése a már döntésükben determinált magyar nők 2-3% esetén vezetne a magzat megtartásához: azaz 100 abortuszra „ítél” magzattól 2-3 világrajövetele érhető el ilyenén módon.³⁵ Ennek fényében a szabályozás kvantitatív sikere töretlen, de hogyan értékelhetők a kvalitatív mutatók?

Minőségi mutatók alatt a *Laky Dezső* által meghatározott „fajegészség” helyett esetünkben szerencsésebb az engedélyeztetési eljárás rostáján megakadt vagy magukat „átgyömöszölő” nők és (előbbi esetben) születendő gyermekük mentálhigiéniai állapotát vizsgálni.³⁶ Az abortusz traumati-

32 JELLINEK 1908, 45.

33 GERSE-KORMOS-KURUCZ 2021, 30.

34 lsd. Schittl Eszter, Citizengo Nemzetközi Jogvédő Szervezet koordinátora (nyilatkozat)

35 Dr. Nagy Beáta, klinikai szakpszichológus: ELSA Kerekasztal beszélgetés 2022. december 01. [17:28]. (forrás: <https://fb.watch/kdbIqhophb/>)

36 LAKY 1933, 63.

záló hatása egyik oldalon sem vitatott, azonban ennek pszichés értékelése eltérő. A 'pro life' disputáció úgy véli, a szívhang meghallgatásából eredő épilektani állapot sértetlensége feláldozható a súlyosabb pszichés következményekkel (*post abortion stress syndrome*) járó abortusz ellenében – így az eljárás pszichológiailag igazolt.

Ez azonban figyelmen kívül hagyja az eljárás járulékos jellegét: egyrészről, hogy az abortuszt – mint fentebb láttuk – az esetek 97-98%-ban a szívhang meghallgatása mellett is végrehajtják – a traumák logikusan következő kumulációját előidézve. Másrészről – a fennmaradó 2-3% esetében – számos szerző bizonyítja a nemkívánt terhesség kihordásának a magzatra is gyakorolt káros, fiziológias és pszichikai következményeit. Egy longitudinális kutatás, a *California Turnaway Study* például a nemkívánt gyermekek fejlődési rendellenességeire – expresszív beszédfejlődési, kötődési és motorikus zavarokra – mutat rá, amely pszichés síkon archaikus bűnösségérzéssel társul.³⁷ Ráadásul mindezen hatások alól transzgenerációs áthagyományozódás útján a gyermek későbbi lemenői sem mentesülnek.³⁸

A kánonjog világi álláspontja az életet olyan értéknek tartja, „melyet minden ember be tud fogadni csupán az értelem fényével is”.³⁹ Ebből kifolyólag a magzat életének védelmét határozottan az anya önrendelkezési joga elé sorolják. Azonban a hittételek emocionális (transzcendens) alapú érvényesülése okán a korábbi méltányos igazságosság fogalmával diszkomfortosak: egy orvosilag igazoltan súlyos fogyatékossgban szenvedő magzat világrajövetelét éppúgy támogatja, mint egy egészségesét. E koncepció a collisiot látszólag feloldja, a döntést azonban – mint azt a Binder-ügy „aktív eutanáziája” is tanúsítja – sokszor még ellentmondásosabb „jogintézmények” felé hárítja.⁴⁰

A jogi feminizmus képviselői a férfi-női jogegyenlőség mellett kiállva a gyermekvállalást bár elsősorban nem morális dilemmaként, sokkal inkább testpolitikai szempontok mentén értékeli,⁴¹ álláspontjuk szerint az első trimeszterben egyszerűen elégnek kell lennie: „*Nem akarom!*”⁴² Min-

37 A Ludwig Janus által megfogalmazott 'archaikus bűnösségérzetet' Orvos Tóth-Noémi a következőképpen jellemzi: „Bennük a szülők bizonytalansága úgy rögzül, hogy ők nem jók, vagy hiba van bennük, hiszen még a saját szüleik is meg akartak válni tőlük.”

38 ORVOS-TÓTH 2018.

39 II. János Pál pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikája EV 101.

40 Binder-ügy: Az eutanázia büntetőjogi és orvosi jogi aspektusai (forrás: <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-eutanazia-buntetojogi-es-orvosi-jogi-aspektusai/>)

41 SEBESTYÉN: Az abortuszról és a jogi feminizmusról – Az „abortusz-tanácsadás” és az „abortuszturizmus” esete Magyarországon. *Állam- és Jogtudomány* LIX. évfolyam 1. szám (2018) 98.

42 Antoni Rita, A Nőkért Egyesület elnöke: ElSA Kerekasztal beszélgetés 2022. december 01. [41:54]. (forrás: <https://fb.watch/kdbIqhpf/>)

denképpen önmérsékletre int azonban tág normaalkotással járó visszaélések veszélye,⁴³ illetve a magzatvédelmi törvény rendelkezése, miszerint „a terhességmegszakítás nem a családtervezés (...) eszköze”.

Az egyenlőtlenség sérelmének alkotmányos alapokon való megítélése nem lehetséges, hiszen a jog nemtől független, önrendelkezési jogát gyakorló jogalannyal áll szemben. Ezen elvárás azonban – mint azt *Repka Ágnes* példája közvetítette – az esetenként disztópikus gyakorlat leronthatja: a női szervezet szülésre irányuló képessége feltétlen alanyi kvalifikációval bír.

Így az önrendelkezési jog nemi alapú csorbulása és az állam életvédelmi kötelezettsége konfrontációs arányainak felméréséhez szigorúan hipotetikusán kérdezhetjük: amennyiben a férfi test – a nőihez hasonlóan – képes lenne a magzat kihordására, úgy előnyt élvezne-e a 'pro choice' álláspont? E kérdést az életszerűség medrébe terelve *Judith Javris Thomson* összefoglalt példája hívhatja elő: A Zenerajongók Egyesülete elrabol egy férfit, aki egy kórházban magához térve észleli, hogy keringése már össze van kapcsolva egy súlyosan beteg, híres hegedűművész keringésével. A kórház vezetői megnyugtatták, 9 hónap elteltével ismét visszatérhet otthonába, addig azonban – a zenész életének fenntartásáért - szorosan a beteg hegedűművész mellett kell, hogy maradjon. Kérdés tehát: kérheti-e az elrabolt férfi a hegedűművésszel való összeköttetés megszakítását, ha ezzel tudvalevőleg a művész halálát okozza?⁴⁴

Szabad vagy szabados? A svéd modell

Az elmúlt 20 év progressziója az abortusz globális szabályozását az emberi jogok felértékelődésével párhuzamosan egyre inkább liberális irányba tolta. E felhozatalból emelkedik ki a svéd modell, amely – a terhesség 18. hete előtt abortuszt hozzájárulás nélkül engedélyezve – mind eljárási, mind dogmatikai szinten az önrendelkezési jogérvényesülés „húzóágazatának” tekinthető. Az évi 30-38 ezer abortusz ellenére azonban a svéd népességszám növekszik, az öregedési index mérsékelt képet mutat, így felmerülhet a kérdés: a magyar művi beavatkozások évi 0,7-1,6 ezrelékkel alacsonyabb értéke mégis miért eredményezi az előbbi értékek inverzét?⁴⁵

43 Dr. Láposy Attila, ELTE Alkotmányjogi Tanszék oktató: ELSA Kerekasztal beszélgetés 2022. december 01. [39:00]. (forrás: <https://fb.watch/kdbIqhpfbf/>)

44 THOMSON: A Defense of Abortion. in: Biomedical Ethics and the Law. - James M. Humber and Robert Almeder (szerk.) New York, 1979.

45 Központi Statisztikai Hivatal: A népesség korcsoportok szerint 22.1.3.2. (forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0053.html)

Annak *praesumptio iuris* vélelme, hogy a toleráns svéd jogszabályi keretek indokolatlanná teszik a „*Poland affer*”-hoz hasonló abortusz turizmust, az arányaiban kisebb számú magyar beavatkozások a látencia kérdését vetik fel. Való igaz, az abortuszt szigorító 1992. évi LXXIX. törvényt követően, a legális beavatkozások 20%-os csökkenése ellenére kilenc hónap elteltével a születések száma továbbra is stagnált.⁴⁶

Ennek oka – a gyermekvállalási kedvre ható, eltérő gazdasági mutatók mellett – a néplélekben leledzik. *Savigny* a német romantika hatására a törvények leképeződését a társadalom lelkületében látta: a szokásjog lerontó vagy megerősítő jellegét gyakorlatilag „kifordította”, a teoretikus, de induktív jogszabályi értékelést lehetővé téve.⁴⁷

E svéd és magyar néplélekbeli különbségek – és az állapotos nő látens eljárása – leginkább a méltányos igazságosságra való törekvés igényében érhető tetten. Példának okáért az akkor még kevésbé megengedő, 1966-os svéd jogszabályi környezet az abortusz végrehajtását többek közt az állapotos nő kirívó gyengeségéhez vagy betegségéhez kötötte, amely tág megfogalmazás a gyakorlatban is észlelhető módon teret nyitott az orvos erkölcsi értékelésének. A svéd felismerés és e visszaélés kizárása (1975) ellenére a magyar viszonyok mind törvényi („*testi vagy lelki megrendülés*”), mind rendeleti szinten („*magzati életfunkciók*”) hagynak hasonló organikus részeket, amiket a magyar családcentrikus értelmezés gyakran az állapotos nő stigmatizálásával tölt ki.⁴⁸ A jogszabályok ily módon történő szabados „finomhangolása” – abortuszturizmusnak lehetőséget nyújtó volta mellett – nem találkozik a szabad méltányossággal: a stigmatizáció okozta gyermekvállalási kedvetlenség ily módon aláássa egy sikeres abortusz politika kialakításának lehetőségét.

Konklúzió

Mint láttuk, az állam életvédelmi kötelezettségének önrendelkezési joggal való ütköztetése, a terhességmegszakítás liberalizációs skálán való mozgatása széles oszcillációt járt be a történelem folyamán: azonban sem a Rátkó-korszak szigora, sem az azt követő, folyamatosan csökkenő szocialista tolerancia nem hozott állami megnyugvást: oly annyira, hogy az állam – olykor racionális köntösbe bújtatott – erős emocionális motivációja végül a méltányos igazságosság – mint a jogalkotás alappillérének – elhanyagolásában jelentkezett.

46 JOBBÁGYI 2008, 131.

47 KUTNER: Legal Philosophers: Savigny: German Lawgiver. *Marquette Law Review*. Article 5. Vol. 55 (1972) 284.

48 Dr. Nagy Beáta, klinikai szakpszichológus: ELSA Kerekasztal beszélgetés 2022. december 01. [54:00]. (forrás: <https://fb.watch/kdbIqhopfb/>)

Valóban illiberális pályára lépett ezzel a magyar abortusz politika? A szabályozás céljának legitimitása ellenére a módosítás rendeleti mellékletként való megjelenése, az alkotmánybírói kontroll kizárásának lehetősége, a tág fogalmi rések szabados kezelése, a jogszabály megalkotásának rövid ideje „megbúvó jogalkotásra” vall: az Alaptörvény I. cikk (3) szerint parlamenti vitát, szakbizottsági egyeztetést követő törvényi jogalkotást kíván – így e szempontok mentén a rendelet illiberális volta igazolható.

Az állam következetes pártfogolása mellett ínség mutatkozik továbbá a célzott szexuális edukációra, a fogamzásgátlás költségeinek állami finanszírozására, illetve a sérülékeny csoportok monitorozására: Új-Zélandon például az állapotos nő 24 hónapon keresztül ingyenes, irreverzibilis fogamzásgátló készítményeket vehet igénybe.

A sokrétű *pro life*, *pro choice* feszültség egy ponton garantáltan megtörik: az abortusz kérdéskörének leghatékonyabb kezelése annak ontológiai kizárása, a nem kívánt terhességek megelőzése.

Irodalom⁴⁹

DELEUZE, GILLES: *Mi a filozófia?* Műcsarnok Nonprofit Kft. Budapest, 2013.

FARKAS ZITA: *Az abortusz szigorítása, mint nemzeti „emancipáció”*. Társadalmi Nemek Tudománya. 2. évf., 2.sz. Szeged, 2012. p. 113-131.

GERSE-KORMOS-KURUCZ et al.: *Magyarország számokban, 2021*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2022. p. 30.

GEORG JELLINEK: *Die soziolethische Bedeutung von Recht -Unrecht und Strafe*. Verlag von O. Häring. Berlin, 1908. p. 45.

GREBELYNÉ KISS EVELIN: *Az abortusz törvényi szabályozása és megítélése napjainkban*. Polgári Szemle. 14. évf., 1-3. szám. Budapest, 2018. p. 411.

JOBBÁGYI GÁBOR: *Orvosi jog: Hippokratésztől a klónozásig*. Szent István Társulat. Budapest, 2008. p. 131.)

JUDITH JARVIS THOMSON: *A Defense of Abortion*. in: *Biomedical Ethics and the Law*. In: James M. Humber and Robert Almeder (szerk.). Plenum Press. New York, 1979. p. 57–72.

KIS JÁNOS: *Az Alkotmánybíróság az élethez való jogról*. In: *Jogtudományi Közlöny*. Budapest, 1992. p. 128-132.

KOVÁCS JÓZSEF: *A modern orvosi etika alapjai. Bevezetés a bioetikába*. Medicina Kiadó. Budapest 2006.

49 Az internetes források ellenőrzésének utolsó dátuma: 2024.01.05.

LAKY DEZSŐ: *Népesedéspolitiká*. Magyar Szemle Társaság. Budapest, 1933. p. 63.

LANDI BALÁZS: *Emberkép, magatartásmérték, felelősség*. Iustum Aequum Salutare. Budapest, 2016. p. 54.

LAWRENCE LADER: *Abortion*. Indianapolis. Kansas City, 1966. p. 1.

LUIS KUTNER: *Legal Philosophers: Savigny: German Lawgiver*. Marquette Law Review. Marquette, 1972. Article 5. Vol. 55. p. 284.

TARI GERGELY: *Létezik-e passzív eutanázia Magyarországon -és máshol?* SZTElozókia. Szeged, 2018. p.142

ORVOS-TÓTH NOÉMI: *Örökölt sors – Családi sebek és a gyógyulás útjai*. Kulcslyuk Kiadó. Budapest, 2018 p.

PONGRÁCZ TIBORNÉ: *A Ratkó-korszak*. Korfa KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest, 2013 március; XIII. évfolyam 1. szám. p. 1.

REPKA ÁGNES: *Nemi alapú diszkrimináció a magyar munkahelyeken*. Amnesty International Ltd. London, 2020. p. 7-8

SEBESTYÉN ANDREA: *Az abortuszról és a jogi feminizmusról – Az „abortusz-tanácsadás” és az „abortuszturizmus” esete Magyarországon*. Állam- és Jogtudomány. Budapest, 2018. LIX. évfolyam 1. szám. p. 98.

SZICHERLE PATRIK-WESSENAUER VESZNA: *A média és a politika új viszonya Magyarországon*. Political Capital és Friedrich Ebert Stiftung. Budapest, 2017. p.7.

SIGMUND FREUD: *a mindennapi élet pszichopatológiája*. Gabo Könyvkiadó. Budapest, 2021. p.

TOMASZ WITES: *Abortions in Russia before and after the fall of the Soviet Union*. Miscellanea Geographica, Warsaw University. Varsó, 2004. p. 218.

TÓTH ESZTER ZSÓFIA: *Abortusz a Kádár-korszakban – A terhességmegelőző módszerek átalakulásának évtizedei*. Mediaworks. Budapest, 2022. p. 69.

TÓTH. J. ZOLTÁN: *Rawl Igazságosság Elmélete*. Jogelméleti Szemle. Budapest, 2005. p. 2.

VÉRTESSY LÁSZLÓ: *Asszonynak szülni kötelesség, lánynak szülni dicsőség? – A demográfia jogi és gazdasági összefüggései*. In: Deli Gergely (szerk.) *Ésszel az észszerűtlenségben*. Alapjogokért Központ. Budapest, 2021. p. 40.

Interpretation about executing the fetus protection act

DÁNIEL KOVÁCS

„Yes, they are, but children don't come when their parents it want, because then they would have to wait a long time, rather when themselves want” - says Géza Csáth in his short story named *The Child*. Although the authentic-conservative conditions surrounding the author, complemented with the Csemegi Codex, kept the chances of abortion under strict embargo. However, the legal-ethical dilemma presented in the work is still timeless from the perspective of a century.

The regulation of abortion is a risky jigsaw puzzle where its pieces – representing demography, psychology, morality and necessarily law – are put together by the legislator in the belief of serving legitimacy. However, sometimes one piece of the puzzle gets lost, gets pushed into the background and is left out of the reckoning. It is no wonder that a thus created, distorted picture is thrown into chaos by the interdisciplinary expansion of the regulation.

The intensive reaction of the Hungarian society to the *MI Decree 29/2022 (IX.12.)* suggests a similar stumble. It is true that the decree asking for the document of the heartbeat of the fetus, raises plenty of questions, such as its relationship with the constitution and the hierarchy of legal sources, its possible contra legem nature, the confusing circumstances of its legislation or the disproportionate nature of the psychological crisis it might cause towards women.

Among other things, it examines the legal grade of the fetus, the sociological effectiveness of regulation, the possible limits of the woman's right to self-determination and the Rawlsian definition of justice are also involved in the chain of thoughts.

Additionally, a meta-juridical meaning is also added to the judicial framework: the conflicting social, economical and religious sciences and the controversially one-sided legal feminism also belong to our gloss examining the MI.

Aiming an objective and calm approach to the subject, this lecture focuses on the foundations of the concept of justice based on the philosophy of law. It explores the sometimes blurred boundaries between state and individual interests and the right to (pro) life and self-determination (pro choice), taking into account the benignly liberal but sometimes blindly ideological conditions of the 21st century. Finally, the treatise points to the remedy for some illnesses: the Swedish model constantly emphasises the possibilities of compromise and prevention.

With constructive intentions, this line of thought opens the way to an account of the past and the future without neglecting the comparative international perspective in the spirit of discovering topicality. Eventually, answering the actually concerned question: what constitutional room for manoeuvre can a pregnant woman in contemporary Hungary expect?